

Blijvend actueel

Bormans

J

ammer eigenlijk dat we rapporten niet twee keer kunnen uitbrengen, zoals soms romans herontdekt en opnieuw uitgegeven worden. Bij herlezing zijn mensen aangenaam verrast door de unieke combinatie van de worteling in een bepaalde tijd én de blijvende actualiteit.

Herlees je het rapport van de commissie-Veerman uit 2010 ('Differentiëren in drievoud: omwille van kwaliteit en verscheidenheid'), dan bekruipt je dat gevoel: actuele vraagstukken, tijdloze antwoorden, op zoek naar nader accent. Tijd voor een hernieuwde, maar herziene uitgave? Het rapport was meteen een hit. Er was een tijd dat je er verstandig aan deed steeds te zeggen dat je eigen ideeën in lijn waren met het advies van de commissie-Veerman. Dat illustreert de status van het rapport in de eerste jaren na verschijnen. Het kon op een zodanige innige omarming rekenen van iedereen die ook maar iets met het hoger onderwijs van doen had dat *Veerman-proof* een noodzakelijke voorwaarde was om een idee geaccepteerd te krijgen. Het bracht mij – ik was lid van die commissie – er met enige regelmaat toe nog eens precies na te lezen wat ons advies ook al weer was. Het rapport diende soms ook ter legitimering van maatregelen waarbij sommigen in mijn ogen het advies van Veerman iets te veel naar zichzelf toe interpreterden – bijvoorbeeld bij de vormgeving van de prestatieafspraken. Nog één keer: Veerman heeft dat zo niet bedoeld! Wel in de bekostiging rekening houden met het profiel van de instelling, niet mechanisch afrekenen op uniforme criteria! De basale waarde die Veerman wilde etaleren, was variëteit. Niet uniformiteit. De huidige minister heeft Veerman net iets beter gelezen, getuige haar recente kwaliteitsafspraken. Die gaan wél uit van de eigenheid van de instelling.

Fascinerende vraag is natuurlijk waarom Veerman zo aansloeg. Waarom waren we zo blij met dat rapport? Misschien juist omdat het aan waarden raakte die we (opnieuw)

**Je deed er verstandig aan
steeds te zeggen dat je
eigen ideeën in lijn waren
met de commissie-Veerman**

zochten; en deels nog steeds zoeken. Zoals om te beginnen de simpele kernboodschap dat alles draait om niveau en kwaliteit. De crisis in het hoger beroepsonderwijs in 2010-2011 – geïnitieerd door Hogeschool Inholland, maar in feite uitdrukking van een breder niveau- en legitimatievraagstuk – stond op het punt uit te breken. Veerman bood een podium om dit vraagstuk niet alleen in crisistermen te bespreken. Het rapport haalde het uit het defensief en maakte er een constructief thema van.

Daarnaast was er de zoektocht naar een betere balans tussen kwantiteit en kwaliteit. Ofwel een vorm van bekostiging die recht doet aan de kern van wat universiteiten en hogescholen zijn. Een thema dat actueler dan ooit is, niet alleen omdat we aan de vooravond staan van nieuwe kwaliteitsafspraken, maar vooral omdat universiteiten zich geconfronteerd zien met een legitimatievraag. Moeten zij niet als gevolg van de bekostiging per student niet te veel in termen van kwantiteit denken? Veerman vond al in 2010 iets van dit vraagstuk en suggereerde oplossingen die ook nu weer klinken.

De meeste indruk maakte wellicht de erkenning van de noodzaak om te denken in termen van diversiteit. We voelden en voelen aan dat de systeemdynamiek waaraan we onderworpen zijn leidt tot uniformiteit, terwijl de maatschappelijke opdracht waarvoor we staan gebaat is met meer variëteit. De vraagstukken van een hogeschool in Rotterdam lijken op die van een hogeschool in Nijmegen, maar zijn ook wezenlijk anders – vanwege een andere economische structuur rond de school, een andere studentpopulatie, een andere uitdaging.

Ten slotte zou je Veerman kunnen zien als een pacificatie tussen hogescholen en universiteiten in het eeuwige debat over binariteit dat ons land kenmerkt.

Veerman gunde de universiteiten hun unieke academische positie (*research universities*), maar erkende de legitieme wens van hogescholen onderdeel te willen zijn van de grote internationale gemeenschap van universiteiten (*universities of applied sciences*). Veerman durfde daar de logische conclusies aan te verbinden. Dus hebben we in de acht jaar na het verschijnen van het rapport stappen gezet waar het de uniformering van de titulatuur betreft, is onderzoek in het hoger beroepsonderwijs verankerd wat betreft status en belang, kregen de *Associate Degrees* een eigen wettelijke status en hebben hogescholen iets meer ruimte waar het gaat om hun masteropleidingen. Maar klaar is dit zeker nog niet. Zo operationeel kijkend naar Veerman is het glas halfvol of halfleeg. Sommige concrete aanbevelingen zijn overgenomen, andere niet, zoals het meer ruimte geven aan selectie. Het maatschappelijk-politieke tij heeft zich gekeerd tegen

Voor de hogescholen hebben de noodzaak van een hoger niveau heel goed begrepen

deze gedachte. De formule hoe universiteiten te bekostigen opdat zij zich beter kunnen richten op hun researchprofiel hebben we nog niet te pakken.

Belangrijker dan het opmaken van de operationele balans, is om te kijken wat Veerman betekend heeft, juist op dat niveau van basale waarden. Eén ding staat vast. Vooral de hogescholen hebben de noodzaak van een hoger niveau heel goed begrepen. De crisis van 2011 zal geholpen hebben, maar de stappen vooruit zijn spectaculair. Lees de recente overkoepelende rapporten van de NVAO (Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie) er maar op na. Minder eenduidig is het oordeel als het gaat om diversiteit in het systeem. Waar de noodzaak om diversiteit als basale waarde te omarmen alleen maar groeide – vanwege de innovaties en disrupties die we waarnemen in de economische structuur om ons heen, vanwege de maatschappelijke fragmentatie – zoeken we nog met zijn allen hoe daar invulling aan te geven. Je ziet enerzijds dat universiteiten en hogescholen kleur bekennen waar het hun onderzoek betreft en relaties met de omgeving (in het hoger beroepsonderwijs via de *centres of expertise*), maar je ziet ook dat het systeem uniformiteit blijft belonen. Het is nog steeds veilig om op elkaar te lijken. Lees de zelfreflecties van opleidingen eens na waar het gaat om Standaard 1 NVAO, waarin ze duidelijk maken waarom ze er moeten zijn. Die hebben nog steeds vaak de structuur van ‘ik mag er zijn omdat ik hetzelfde doe als wat anderen doen’. Kwaliteit en niveau hebben zich genesteld in onze waardenoriëntatie, diversiteit heeft zich dat niet. Terwijl het belang ervan de afgelopen acht jaar alleen maar is toegenomen. Voor de goede orde: niet de NVAO doet ons dat aan, dat doen we zelf.

Dat geldt ook voor het fundament van het rapport: de legitimatie van het onderscheid tussen universiteiten en hogescholen. Heeft het hoger beroepsonderwijs daar lang mee geworsteld, nu lijken vooral de universiteiten zoekende te zijn. Niet alleen lijkt hier en daar sprake van een vorm van *professional drift*. De recente discussie over de verengelsing en de overvolle collegezalen raken aan een onderliggende, diepere vraag: wat is eigenlijk de functie van de universiteit? Juist in het licht van die mooie plaats die Veerman de universiteiten gunde: *research universities!* We hebben in het

Nederlandse hoger onderwijs nog steeds onze ‘eersteordevariëteit’ niet op orde: het hoger beroepsonderwijs nadert de volwassenheid, maar is daar nog niet, het wetenschappelijk onderwijs vertoont verschijnselen van een midlifecrisis. Enig onderhoud verdient de pacificatie van Veerman wel.

Vragen te over en Veerman geeft, ook bij herlezing, verrassend actuele antwoorden. Zouden we het rapport niet gewoon nog eens moeten agenderen? Geen gek idee. Bij een enkel thema is mogelijk een aanscherping gewenst, zoals bij het vraagstuk van de te grote uitval en dan vooral het effect daarvan op de ongelijkheid in het onderwijs. Veerman was hierin te optimistisch en hanteerde een te technocratische duiding van het begrip differentiatie. Wat nu een groot thema is, was dat klaarblijkelijk in 2010 minder: de rol van het hoger onderwijs in een diverser wordende samenleving. Ook had Veerman te weinig oog voor waar we de oplossing moeten zoeken: in de klas zelf. Dan gaat het om studiesucces, maar ook om het onderliggende cultuurvraagstuk van botsende waarden die zich meer en meer manifesteren. Als er een volgende uitgave komt, zou die moeten heten: *Differentiëren in viervoud*.

Een andere omissie heeft daarmee te maken, een thema dat de commissie niet die aandacht, dat vuur, die inspiratie gegeven heeft dat het verdient. Dat gaat over de rol van de professional. Het rapport kent een summier paragraaf die meer ruimte voor de professional bepleit, maar die komt nu wat obliagaat over, lijkt er een beetje bijgeschreven te zijn. In het debat kreeg die paragraaf ook weinig aandacht. Dat had de commissie beter moeten doen. Ook dat thema zou namelijk een veel rijkere invulling gegeven hebben aan de basale doelstelling: het bevorderen van een diverser hogeronderwijsstelsel. Met de blik minder gericht op het systeem en meer op de klas, krijg je vanzelf de professional in beeld. Acht jaar na het verschijnen van het rapport en een Maagdenhuiskwestie verder, zien we hogescholen en universiteiten zoeken naar hoe ze docenten, onderzoekers en ondersteuners beter in stelling kunnen brengen. De volgende kwaliteitsslag zit niet in systemen, maar deels juist in de afbraak daarvan, om daarmee professionals de ruimte te geven hun professionaliteit verder te etaleren én te ontwikkelen.

De vraagstukken van nu vragen om de energie en consensus die we voelden in 2010. De thema's die we toen aanpakten, blijven actueel. Mijn idee: we brengen een herziene uitgave uit van het rapport-Veerman zodat we weer de eenduidige referentie krijgen die nodig is om ook de actuele vraagstukken aan te pakken.

Ron Bormans

is collegevoorzitter van de Hogeschool Rotterdam en was lid van de Commissie Toekomstbestendig Hoger Onderwijs Stelsel (commissie-Veerman)